

Storkommune Støvrings opståen 1803 - 1970

Skrevet 1983 af Jan Bak Harder og har tidligere været offentliggjort i Støvring kommunes lokalhistoriske Forenings jubilæumsskrift i 1983

Formålet med denne artikel er at undersøge, hvordan Støvring kommune opstod, og hvorfor den geografisk ser ud, som den gør.

Sognekommunernes opståen

Sognerådet havde blandt andet ansvar for skolen i Gravlev

Landkommunerne begyndte at tage form i løbet af 1800-tallet. Fra 1803 skulle sognets beboere betale penge til en fælles fattigkasse, og efter 1814 blev landboerne også pålignet skoleskat. Fattigkassen og skoleskatten, som blev betalt fortrinsvis af folk med formue eller jord, dvs. i første række gårdmænd og lokale godsejere, blev i første halv-

del af 1800-tallet administreret af hver sin styrelse. Først i 1841 opstod sognekommunerne, og fattig- og skolevæsenet blev samlet under en overordnet ledelse, de senere sogneråd. Men den nuværende storkommunes socialforvaltning og skoleforvaltning har altså rødder tilbage til begyndelsen af 1800-tallet, for socialforvaltningens vedkommende helt tilbage til 1803. Ledelsen af fattigvæsenet i Aarestrup - Buderup - Gravlev foretog som en af sine første handlinger en indretning af loftet på Støvring skole (nu "Kosangas" på Hobrovej) Loftet skulle bruges til opmagasinering af korn til de fattige. En tredje lokal byrde var vedligeholdelsen af veje og broer. I første halvdel af 1800-tallet og før blev vedligeholdelsesarbejdet udført af sognets beboere. Først efter oprettelsen af sognekommuner i 1841 blev det mere og mere almindeligt at udlicitere arbejdet og i stedet dække de dermed forbundne udgifter over kommunekassen.

Sogneinddelingen tilbage fra middelalderen lå til grund for de ny sognekommuner. Her tegning af Buderup Kirke

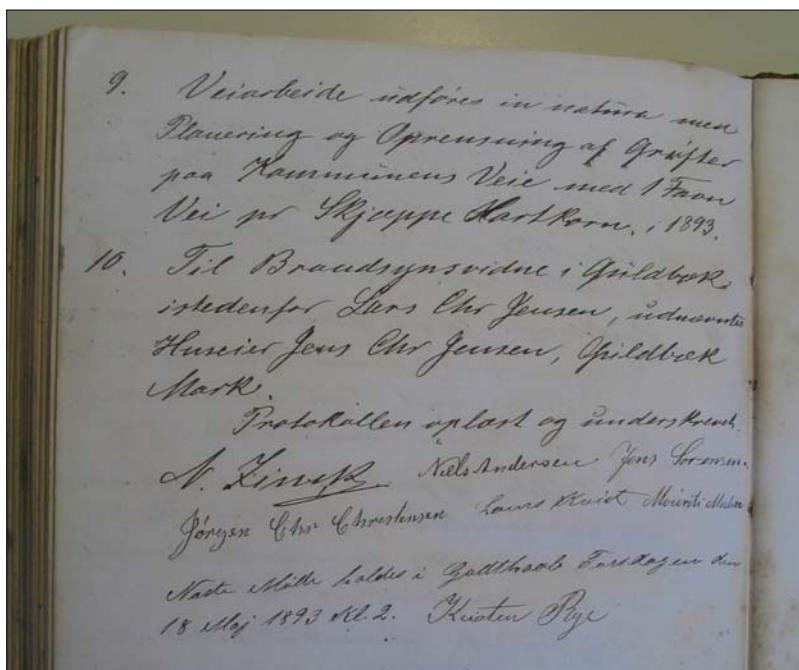
I 1841 blev sogneforstanderskaberne, de senere sognekommuner, oprettet. De fire sognekommuner: Veggerby, Sønderup-Suldrup, Øster Hornum og Aarestrup så dagens lys. Aarestrup var den største kommune og omfattede foruden Aarestrup sogn også Buderup sogn (med Støvring og Sørup) og Gravlev sogn, Årsagen til, at den kommunale inddeling i 1841 blev, som den blev, var den kirkelige inddeling i pastora-ter. Pastoraternes grænser blev også sognekommuner-nes; grænser med rødder helt tilbage til middelalderen.

Sogneforstanderskabet, de nye sognekommuners ledelse, kom til at bestå af sognepræsten, lodsejere med mere end 32 tønder hartkorn samt 4 - 9 personer valgt af mænd med mere end 1 tdr. hartkorn. De blev sat til at træffe beslutninger i vej-, skole- og fattigsager, og forhandlingsprotokollerne fra sogneforstanderskaberne er fyldt med disse sager.

Sogneforstanderskabet i en af de største sognekommuner i Himmerland, nemlig Aarestrup, blev bl.a. ledet af en Niels Krabsen. Møderne blev ofte holdt i Gravlev skole. I 1864 søgte man indenrigsministeriet om at måtte blive opdelt i tre selvstændige sognekommuner: Aarestrup, Buderup (Støvring - Sørup) og Gravlev. Ministeriet afviste ansøgningen med den begrundelse, at de tre kommuner ville blive for små, men man ville godtage en opdeling i to: Aarestrup og Buderup - Gravlev. Kommuneadskillelsen trådte i kraft pr. 1/1 1866. Kommunearkivet med sager helt tilbage til 1803 skulle overtages af den største sognekommune, Buderup - Gravlev. Derimod blev kommunekassen delt, og der blev gjort status over fattiglemmer: 9 i Aarestrup, 11 i Buderup og 20 i Gravlev. Antallet af fattiglemmer i Buderup - Gravlev kommune var efter kommunedelingen i 1866 forholdsvis stort, og udgifterne tilsvarende store.

Øster Hornum fattighus fra 1901 kort før det blev raget ned i 1964

Alle beslutninger blev ombyggeligt ført ind i sognerådets protokol. Her en side fra Øster Hornum sogneråds protokol fra 18. maj 1893

Året efter, i 1867, blev sogneforstanderskaberne i landkommunerne erstattet af sogneråd, og bl.a. præstens indflydelse i kommunale anliggender blev mindsket. Samtidig blev fattigskatten, skolekatten og pligten til at deltage i vedligeholdelsen af kommunevejene samlet i en afgift: Kommuneskatten, som sognerådet herefter opkrævede. Kommuneskatten blev ligesom tidligere fattig- og skolekatten fortrinsvis opkrævet hos familier med formue og jord, d.v.s. gårdmændene. Sognerådsmøderne i eksempelvis Buderup - Gravlev blev afholdt hos de skiftende sognerådsformænd bl.a. hos godsejer-forpagter Vallentin på Buderupholm og Christian Christensen i Støvring Vandmølle (over for BP-tanker i Støvring) eller på skolerne. Efterhånden voksede den kommunale administration, arbejdsopgaverne og servicen ligeså. I 1895 vedtog man i Buderup - Gravlev ifølge forhandlingsprotokollen "at anskaffe til opbevaring af kommunens dokumenter og regn-

skaber et brand- og dirkefrit skab". Tre år efter vedtog man at yde hjælp til sogerådsformandens arbejde, kr. 217,20. Først efter 2. verdenskrig opførte man i flere tempi kommunekontoret ved Hobrovej på et areal, hvor der omkring 1900 endnu lå en smededam. Kommunekontoret blev i 1970 overtaget af storkommunen.

Jernbanegade i Støvring før 1882

skatteydere, da skatten helt op til 1903 blev fastsat efter formue og tdr. hartkorn. Stationsbyboerne havde som regel kun en lille formue og kun lidt jord og betalte derfor næsten ingen kommuneskat.

M.h.t. socialudgifter betød stationsbydannelsen ingen forøgede udgifter for Buderup - Gravlev kommune før 1900. Omkring århundredskiftet var ca. 87 % af beboerne i Støvring stationsby tilflyttere, og de var forsørgelsesberettiget i deres oprindelseskommune. M.h.t. skoleudgifter mærkede gårdmændene i Buderup - Gravlev sogneråd derimod, at Støvring stationsby voksede. Det blev nødvendigt i 1880'erne at nedlægge den stråtækte skole (nuværende "Kosangas" på Hobrovej) ved den gamle Støvring landsby. En større med to lærere blev anlagt, hvor nu Bavnebakkeskolen ligger, dvs. nær det sted, hvor stationsbyhuse skød op, (Jernbanegade).

Buderup-Gravlev sogneråd 1913-17

fakturahandler Mads Madsen fra Jernbanegade 23 (nuværende "Dixie"), blev den første bybo indvalgt i Buderup - Gravlev sogneråd. Partiopdelingen ved kommunevalgene kendte man endnu ikke, og han opstillede derfor ikke for noget parti, men han var medlem af socialdemokratiet. Sognerådet valgte ham ret hurtigt til kasserer og i 1909 endog til sognerådsformand.

Støvring som hovedby

Jernbanen kom til Støvring i 1869, men det var først efter 1880, at stationsbyhuse begyndte at skyde op langs Jernbanegade. Sørup havde hidtil været den største by i Buderup - Gravlev sognekommune, men blev overhalet af Støvring efterhånden som stationsbyhuse skød op vest for stationen. De mange tilflyttere, som kom til den spirende stationsby, var "dårlige"

Først fra 1903 fik Buderup - Gravlev kommune væsentlige indtægter fra stationsbyboerne. Skattereformen dette år betød, at hartkornsskatten og tienden blev afløst af ejendomsskyld, formue- og indkomstskat. Derved kom gårdmændene, der hidtil havde betalt de fleste skatter, til at slippe billigere, og byboerne blev beskattet tilsvarende hårdere. Men skattereformen betød også, at byboerne fik større indflydelse på kommunevalgene efter 1903. Manu-

Først i 1909 med den kommunale valgreform, som indførte lige valgret for alle indbefattet kvinder og tyende, fik handlende, håndværkere, husmænd og arbejdsmænd indflydelse i forhold til antallet af personer. I 1920'erne, måske lidt før, lykkedes det socialdemokratiet at indvælge et medlem i sognerådet i Buderup - Gravlev. Næsten samtidig fik Borger- og Håndværkerforeningen i Støvring også et medlem i sognerådet, men 7 ud af 9 sognerådsmedlemmer var venstremænd. Byboernes indflydelse var derfor begrænset.

Kredse i Borger- og Håndværkerforeningen i Støvring følte sig i mellemkrigstiden underrepræsenteret i sognerådet og støttede vistnok et forslag om at dele Buderup - Gravlev i to kommuner: Buderup og Gravlev. Byboerne, der næsten alle boede i Buderup sogn, ville få meget stor indflydelse på sammensætningen af et sogneråd, der kun skulle dække Buderup. Borger- og Håndværkerforeningen, der repræsenterede en stor del af byerhvervene i Støvring, kæmpede ofte en hård kamp med gårdmændene i sognerådet. I 1920'erne kæmpede foreningen for forbedringer i stationsbyen: Kloakering, brolægning, opsætning af gadeskilte, vejforbedringer m.v. Sognerådet sad til tider meget hårdt på pengeposen og var f.eks. meget tilbageholdende med kloakering i Jernbanegade i 1920'erne.

Samtidig med at Borgerforeningen i Støvring fik gennemført mange af sine mærkesager i 1920'erne og 30'erne, og Støvring dermed mere og mere kom til at ligne en rigtig by, fortsatte byen med at vokse. Mange andre stationsbyer stagnerede i mellemkrigstiden bl.a. som følge af privatbilismen. Støvring lå imidlertid ved to landeveje, og byvæksten fortsatte, hvorved Støvring fik form som en korsby. Det var dog først fra slutningen af 1950'erne, at Støvring oplevede det store byggeboom, hvor parcelhuse skød op. Fra 1960 til 70 voksede Støvring indbyggertal med 75 %, og byen fremstod i slutningen af 1960'erne, hvor man diskuterede kommunalreform, som en by med ca. 2400 indbyggere.

Kommunalreformen 1970

I slutningen af 1960'erne diskuterede man dannelsen af storkommunerne. Debatten var ofte meget følelsesladet, og bølgerne kunne gå højt. I maj 1968 forelå en skitse over storkommuner i Nordjylland. Skitsen foreslog bl.a. en sammenslutning af de fire gamle sognekommuner: Veggerby, Sønderup - Suldrup, Aarestrup og Buderup - Gravlev. - Øster Hornum kommune forhandlede med to andre sognekommuner: Ellidshøj - Svenstrup og Ferslev - Dall - Volsted med henblik på en fusion med Svenstrup by som Centrum. Disse forhandlinger blev torpederet af Folketingets kommunalreformkommission, der med en folketingsbeslutning i ryggen meddelte Øster Hornum og de to andre kommuner, at de alle tre skulle afstå de nordlige områder til Ålborg storkommune. Mod syd blev Ellidshøj og Øster Hornum-områderne derimod stillet frit.

En vejledende afstemning blandt vælgerne i Ellidshøj juni 1969 faldt overraskende ud til fordel for en tilslutning af Ellidshøj til Stor-Ålborg. Ellidshøj - Svenstrup sognekommune fulgte Ferslev - Dall - Volsted, de gik udelt ind i Ålborg storkommune. Ellidshøj-området havde flere ventet ville tilslutte sig Støvring storkommune, hvorved denne storkommune var blevet en geografisk mere afrundet enhed. Måske skyldes Ellidshøjs valg, at de fire sognekommuner Veggerby, Sønderup - Suldrup, Aarestrup og Buderup - Gravlev ikke kunne blive enige om storkommunens centrum. Både Sørup og Hjedebæk var på tale. Var Støvring by blevet udpeget på et tidligere tidspunkt, havde Ellidshøj måske søgt fællesskab mod syd. I stedet var Ellidshøj med til at gøre Ålborg storkommune større, end man fra planlæggerens (staten og amtet) side oprindeligt havde tænkt sig.

Sognerådet i Øster Hornum, hvor Peter Kvist var formand, valgte at gå andre veje. Ganske vist var man tvunget til at afstå Godthåb-området til Ålborg, men Øster Hornum-delen valgte

sognerådet at tilslutte Støvring storkommune. Den 11. juni blev dette meddelt statens kommunalreformkommission.

Først efter sognerådet fra Øster Hornum indgik i forhandlingerne med de fire andre sogneråd, som skulle danne Støvring storkommune, blev storkommunens administrative center udpeget. Øster Hornum pegede på Støvring by, hvilket var afgørende. Storkommunen overtog den 1. april 1970 den nedlagte sognekommune Buderup - Gravlevs kommunekontor ved Hobrovej i Støvring.

Kommunenavnet var selvfølgelig også genstand for debat. "Hjedsbæk" blev bl.a. foreslået, men i sommeren 1969 opererede man fra officiel side med navnet "Sønderup - Støvring". Indenrigsministeriet afviste imidlertid dette dobbeltnavn, af "Støvring kommune" blev som bekendt navnet, opkaldt efter den største by i kommunen.

Konklusion

Støvring by - oprindeligt en lille landsby mindre end eksempelvis Sørup - begyndte for ca. 100 år siden at vokse. Efterhånden blev det en stor by, en stationsby, der pga. sin størrelse blev udpeget til administrativt centrum for storkommunen og tillige gav kommunen navn.

Kommunekontoret blev bygget i forlængelse af plejehjemmet i Støvring

del. Støvring kommunes grænser er med undtagelse af grænsen til Godthåb-området de gamle sognekommuners grænser, dvs. grænser med rødder i den kirkelige inddeling i sogne og pastorater. Støvring kommunes grænser er med andre ord næsten alle fra middelalderen. Kun dele af nordgrænsen er ny, fra 1969-70.

Kort sagt: Støvring kommune fra 1. april 1970 har kun fungeret i en kort årrække, men kommunens historie går langt tilbage i tiden. Eller sagt på en anden måde: For at forstå nutiden er det nødvendigt at søge tilbage til fortiden.

Den kommunale administration kan spores tilbage til 1800-tallet, for fattigvæsenets vedkommende endog helt tilbage til 1803. De gamle sogneråd inddelte deres opgaver i fattig-, skole- og vejvæsen. På kommunekontoret i Støvring gør man i dag ligeså, ved at opdele administrationen i socialforvaltningen, skole- og kulturforvaltningen samt teknisk forvaltning.

Grænserne for den nuværende storkommune blev fastlagt i juni 1969. De fire: Veggerby, Sønderup - Suldrup, Aarestrup og Buderup - Gravlev indgik i deres helhed i storkommunen. Øster Hornum indgik kun med den sydlige

Kilder

- Forhandlingsprotokoller fra sognekommunerne.
- Aalborg Amtsrådsforhandlinger 1845 - 1906 (trykt).
- Aalborg Stiftstidende 1969.
- Interview med borgmester Peter Kvist, 1983.
- Støvring Stationsby v/ Jan Bak Harder.
- Lokalhistorisk Arkivs billedsamling.